

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.48>

КАЗАРЯН Е.Г.

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УМИСНИХ ВБИВСТВ
ІЗ МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ****FORENSIC INVESTIGATION OF INTENTIONAL MURDERS MOTIVATED BY RACE,
NATIONAL OR RELIGIOUS INTOLERANCE**

У статті наголошується, що ретельний аналіз елементів криміналістичної характеристики умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості має вирішальне значення для розробки ефективної методики розслідування таких злочинів. Особа злочинця характеризується наявністю у нього мотиву упередження до представників певної раси, національності чи релігії. Виявлено, що криміналістична характеристика охоплює не лише інформацію про особу злочинця, але також враховує дані про потерпілого та систему взаємовідносин між підозрюваним та потерпілим. Наголошено, що потерпілими від цих злочинів можуть бути лише представники певної раси, національності чи релігії. Визначено, що встановлення та систематизація способів вчинення умисних вбивств зазначеної категорії сприяє ефективному плануванню розслідування, підвищенню результативності слідчих (розшукових) заходів та побудові версій. Висвітлено, що використання різних засобів вчинення злочинів сприяє виникненню унікальних слідів, які виступають як докази під час розслідування. Обставини та сліди події злочину формують слідову картину, а їх детальне вивчення сприяє ідентифікації осіб, залучених до вчинення злочину, і надає необхідну інформацію для успішного розслідування. Важливою стає роль електронних (цифрових) слідів у встановленні суб'єктивної сторони злочину, мети та мотиву правопорушника, психологічних рис та фізичного місцезнаходження. Обстановка вчинення злочину має важливе значення і визначається очевидністю та демонстративністю злочину, що спрощує виявлення та аналіз обставин вчинення умисних вбивств з мотивів нетерпимості. З'ясовано, що місцем вчинення умисного вбивства є громадські місця та час вчинення вбивства може бути будь-яким. Зазвичай такі злочини плануються заздалегідь та вчиняються за допомогою холодної зброї та інших доступних предметів. Встановлено, що закономірні зв'язки між елементами механізму вчинення умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості можна впровадити у методику розслідування, враховуючи взаємозв'язок цих елементів та використати їх під час розслідування зазначеного злочину.

Ключові слова: *мотив нетерпимості, особа злочинця, особа потерпілого, спосіб вчинення злочину, слідова картина, обстановка злочину.*

© КАЗАРЯН Е.Г. – викладач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу (Чорноморський національний університет імені Петра Могили), здобувачка третього освітньо-наукового рівня спеціальності 081 «Право» (Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України)

The article emphasizes that a thorough analysis of the elements of the forensic characteristics of intentional murders motivated by racial, national or religious intolerance is crucial for the development of an effective methodology for the investigation of such crimes. The person of the criminal is characterized by the presence of a motive of prejudice against representatives of a certain race, nationality or religion. It was found that the forensic characterization covers not only information about the identity of the criminal, but also takes into account data about the victim and the system of relationships between the suspect and the victim. It is emphasized that the victims of these crimes can only be representatives of a certain race, nationality or religion. It was determined that the establishment and systematization of the methods of committing intentional murders of the specified category contributes to the effective planning of the investigation, increasing the effectiveness of investigative (search) measures and building versions. It is highlighted that the use of various means of committing crimes contributes to the emergence of unique traces that serve as evidence during the investigation. The circumstances and traces of a crime event form a trail picture, and their detailed study helps to identify the persons involved in the commission of the crime and provides the necessary information for a successful investigation. The role of electronic (digital) traces in establishing the subjective side of the crime, the purpose and motive of the offender, psychological features and physical location becomes important. The circumstances of the commission of the crime are important and are determined by the obviousness and demonstrability of the crime, which simplifies the detection and analysis of the circumstances of the commission of intentional murders motivated by intolerance. It has been found that the place of intentional murder is public places and the time of the murder can be any time. Usually, such crimes are planned in advance and committed with the help of cold weapons and other readily available items. It has been established that the natural connections between the elements of the mechanism of committing an intentional murder on the grounds of racial, national or religious intolerance can be introduced into the investigation methodology, taking into account the interrelationship of these elements and use them during the investigation of the crime.

Key words: *the motive of intolerance, the identity of the criminal, the identity of the victim, the method of committing the crime, the crime scene, the circumstances of the crime.*

Вступ. Умисні вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості вирізняються своєрідними особливостями елементів механізму їх вчинення, які роблять їх відмінними від загальної структури вбивств. Зазначені вбивства відрізняються не лише мотивом, але й особливостями особи потерпілого та слідової картини. Крім того, вони свідчать про упереджене ставлення особи злочинця до певних соціальних груп, що дозволяє визначити категорії осіб, які можуть бути більш схильними до вчинення таких злочинів. Таким чином, для запобігання цим тяжким злочинам та розробки відповідних методичних рекомендацій, необхідно визначити елементи механізму їх вчинення, які відображаються у криміналістичній характеристиці умисних вбивств, вчинених із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Постановка завдання. Питання, пов'язані з аналізом криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, зокрема умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, досліджували А. Боровик, А. Волобуєв, І. Гора, В. Коновалова, І. Осика, В. Шепітько та ін. Однак, незважаючи на існуючі наукові розробки у цій сфері, комплексне дослідження криміналістичної характеристики умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості потребує подальших наукових досліджень. Тому **метою статті** є висвітлення особливостей криміналістичної характеристики умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Результати дослідження. Криміналістична характеристика умисних вбивств, вчинених із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, включає такі структурні елементи: 1) особа злочинця; 2) особа потерпілого; 3) спосіб вчинення злочину; 4) слідова картина; 5) обстановка злочину.

Як правильно підкреслює Р. Бічурін і слід погодитися із його точкою зору, що дослідження особи злочинця має бути здійснюване у комплексі, враховуючи демографічні, соціологічні та психологічні особливості цієї особи, а також її психофізіологічний стан до, під час та після

вчинення злочину [1, с. 10]. В. Загородній та І. Наумович визначили такі ознаки загальноприйнятої структури особи злочинця:

- соціально-рольові (найближче оточення, побутові, сімейні, виробничі та загальноцивільні відносини);
- соціально-демографічні (стать, вік, освіта, соціальний стан, професія і вид занять, сімейний стан, місце проживання, матеріальне забезпечення та житлово-побутові умови);
- морально-психологічні (світогляд, ціннісні орієнтації, інтелектуальні ознаки, рольові особливості, психічні аномалії, що не виключають осудність, рівень потреб);
- кримінально-правові (мотиви злочину, характер та спрямування посягань, одиничний чи груповий характер посягань, строк і вид покарання) [2, с. 540–541].

При складанні криміналістичної характеристики особи, яка вчинила умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, перш за все, необхідно проаналізувати мотив злочинної поведінки. Для цього необхідно ретельно вивчити фактори, що підштовхнули злочинця до вчинення злочину, з метою визначення основних напрямів розслідування. Мотив нетерпимості неможливо оминати увагою, так як згідно з п. 2 ч. 1 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України він є обставиною, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні [3].

В основі умисних вбивств, вчинених із мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості лежить упередження щодо конкретної групи осіб. Мотив упередження можна визначити як упереджене негативне судження, нетерпимість або ненависть, спрямовані проти певної групи осіб. Цю групу повинна об'єднувати спільна ознака, наприклад, расова або етнічна приналежність, релігія чи національність. Так, правопорушник показує свою упередженість та ненависть до певної соціальної групи, що впливає на кваліфікацію самого злочинного діяння. При цьому для кваліфікації злочинного діяння достатньо встановити наявність лише одного виду нетерпимості: або расової, або національної, або релігійної нетерпимості.

Важливо зауважити, що вивчення особи потерпілого під час розслідування умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості має визначальне значення, особливо на початковому етапі розслідування, тому що саме відомості про потерпілу особу можуть допомогти надалі встановити правопорушника. Наявність та характер зв'язків і відносин між потерпілим й злочинцем впливають на мету, мотив, місце, час, способи вчинення і приховування злочину [4, с. 278].

У відносинах між особою та іншими людьми визначення мотиву дозволяє встановити коло осіб, яких можна підозрювати. Тому криміналістична характеристика охоплює не лише інформацію про особу злочинця, але також враховує дані про потерпілого та систему взаємовідносин між підозрюваним та потерпілим.

Основною відмінністю характеристики особи потерпілого умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості від інших видів вбивств є те, що ключові характеристики, такі як вік, культурний та освітній рівень, стать, фізіологічні та психологічні якості не мають принципового значення. При виборі жертви умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, правопорушник акцентує увагу на зовнішньому вигляді, антропологічних особливостях тіла та окремих його елементах, а також деталях одягу, що можуть свідчити про належність потерпілого до певної раси, національності або релігійної групи [5, с. 69].

На нашу думку, особа потерпілого є окремим елементом криміналістичної характеристики, так як розглядуваний нами злочин – це насамперед злочин насильницької спрямованості, передбачений п. 14 ч. 2 ст. 115 КК України. Саме тому, є всі підстави вважати, що особа потерпілого під час розслідування умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості є одним з її важливих структурних елементів і повинна бути відокремленою від інших елементів для більш ефективного розслідування умисних вбивств, вчинених із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Слід погодитися з А. Боровик, що саме потерпілий на початковому етапі розслідування є єдиним джерелом інформації й надалі може сприяти якнайшвидшому викриттю злочинця та притягненню до відповідальності винних осіб [6, с. 177].

Розповсюджена неправильна думка полягає в тому, що лише певні особи, наприклад, представники меншин, можуть стати потерпілими особами умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Однак це не відповідає дійсності. Оскільки потерпіла особа такого злочину не обов'язково повинна бути представником соціально вразливої групи. Фактично потерпілою особою може бути будь-хто, при цьому важливим є переконання правопорушника в тому, що вона належить до певної групи осіб.

У криміналістичній характеристиці велика увага приділяється способу вчинення кримінального правопорушення як невід'ємного елемента, що містить нерозривний зв'язок між слідовою картинкою та ознаками складу кримінального правопорушення. І. Гора слушно зауважує, що в криміналістичній діяльності спосіб вчинення злочину використовують для того, щоб розшукати особу, яка вчинила злочин, з'ясувати закономірності механізму слідоутворення, що в одних випадках дозволяє довести вчинений спосіб, а в інших ґрунтуючись на закономірності механізму слідоутворення – відшукати інші сліди. Таким чином, можна простежити два значення способу вчинення: розшукове, коли відомості про спосіб вчинення злочину використовуються для розшуку осіб, причетних до нього, слідів, знарядь злочину та інших доказів; пізнавальне, коли відомості про спосіб використовуються для розкриття злочину [7, с. 37].

Тобто з'ясування типових способів вчинення конкретного виду кримінального правопорушення, зокрема умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, має здійснюватися так, щоб отримані результати можна було надалі застосовувати не лише на теоретичному рівні, але і на практиці. До змістовної структури способу вчинення умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості входить етап приготування, який складається з декількох взаємопов'язаних елементів. Серед них важливе місце займає вивчення даних про особу потерпілого, зокрема її приналежність до певної раси, національності чи релігійної конфесії. Також на цьому етапі вирішальне значення має вибір засобу позбавлення життя, включаючи вибір знаряддя або іншого засобу, і обрання правопорушником власного способу вчинення вбивства [8, с. 222]. Так, встановлення та систематизація способів вчинення умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості сприяє ефективному плануванню розслідування, підвищенню результативності слідчих (розшукових) заходів та побудові версій.

Слідова картина як елемент криміналістичної характеристики, відіграє важливу роль при розслідуванні умисних вбивств, вчинених із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Як зазначають А. Волобуєв та І. Крепаков, сліди злочинів являють собою різноманітні зміни, які вносяться ними в навколишню обстановку [9, с. 9].

Встановивши закономірні зв'язки між елементами механізму вчинення умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, можна впровадити їх у методику розслідування, враховуючи взаємозв'язок цих елементів (наприклад, сліди умисного вбивства – потерпілий – злочинець) та використати їх під час розслідування досліджуваного злочину [10, с. 203].

Під час огляду місця події у справах про умисні вбивства зазначеної категорії необхідним є з'ясування даних, що характеризують особу потерпілого та злочинця, наявність мотиву й мети злочину, сліди, що залишилися на місці події та свідчать про наявність мотиву у злочинця. Ю. Тищенко до слідів досліджуваного злочину, що свідчать про мотив нетерпимості, відносять: наявність написів, малюнків (у тому числі графіті), які принижують національні, релігійні або інші почуття чи свідчать про те, що певний акт вчинили представники певного угруповання [11, с. 23]. Варто відмітити, що такі дії правопорушника свідчать про його ксенофобські настрої та можуть бути здійснені до або після нападу. Так, матеріальними слідами, що свідчать про мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості, є предмети, написи на об'єктах, малюнки, символи тощо, які злочинець залишив на місці події. Ці докази повинні бути виявлені, зафіксовані та вилучені.

Значну увагу при підтвердженні мотиву нетерпимості слід приділити електронним (цифровим) слідам. Використання електронних (віртуальних) слідів дозволяє розглядати обставини, які можуть бути не прямо пов'язані з учиненням убивства, але сприяють його розкриттю. Наприклад, аналіз електронних (віртуальних) слідів може розкрити суб'єктивну сторону злочину, його мету та мотиви правопорушника, його психологічні риси та встановити фізичне місцезнаходження. Важливим є визначення того, що саме спонукало підозрюваного до скоєння умисного вбивства з нетерпимості. Це може бути встановлено шляхом дослідження його висловлювань, повідомлень у соціальних мережах, листів або повідомлень, які він залишив перед чи після скоєння злочину [12, с. 169].

Для криміналістичної характеристики умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості важливою складовою є обстановка вчинення злочину, яка взаємодіє з іншими елементами й часто визначає їх зміст. Очевидно, що елементи обстановки залишають різноманітні сліди, які можуть бути виявлені під час криміналістичного аналізу злочину в процесі його розслідування.

В. Шепітько вказує на те, що обстановка місця вчинення злочину – це частина матеріального середовища, що складається не лише з ділянки території, а й з сукупності різних предметів, поведінки учасників і психологічних взаємовідносин між ними. Визначення криміналістичних ознак обстановки може бути корисним при встановленні механізму злочинної події та особливостей дій злочинців й інших учасників. Крім того, обстановка може мати взаємозв'язок з іншими елементами криміналістичної характеристики, такими як спосіб злочину, час, місце та інші [13, с. 426]. Важливо враховувати цей аспект при розслідуванні умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

До найбільш типових й поширених складових обстановки кримінального правопорушення належать місце та час злочинної діяльності, і, хоча, напевно чи їх можна віднести до категорії системоутворюючих елементів, але вони посідають важливе місце і пов'язані певним чином з іншими елементами криміналістичної характеристики.

Сукупність різних об'єктів, явищ, процесів, станів та відносин, які створюють сприятливі умови для вчинення злочинів проти осіб іншої національності з мотивів нетерпимості, складає безпосередню обстановку цих злочинів. Ці події можуть відбуватися у різних місцях, таких як парки, сквери, двори будинків, релігійні будинки, під'їзди будинків, приватні і орендовані квартири. При цьому, матеріальна обстановка, час доби, освітлення, погодні умови та оточення визначаються як важливі фактори, що впливають на вчинення таких злочинів [5, с. 97].

Криміналістичну характеристику умисного вбивства з мотиву релігійної нетерпимості можна розглянути на прикладі судової справи № 227/1045/22 від 24 жовтня 2022 року Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська [14]. У зазначеній справі встановлено, що ОСОБА_6 мав на меті умисне вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, з мотивів релігійної нетерпимості. ОСОБА_6, знаходячись у громадському місці, а саме у приміщенні будівлі релігійної громади іудеїв, завдав одного удару саморобною сокирою по голові та руці потерпілого ОСОБА_8, спричинивши останньому тілесні ушкодження у виді підшкірної гематоми, садна скроневої ділянки голови ліворуч, рубаної рани зап'ястка ліворуч, та намагався завдати численних ударів указаною сокирою по голові та тулубу потерпілого. Однак потерпілий ОСОБА_8 відштовхнув його за допомогою стільця з приміщення, тобто ОСОБА_6 виконав усі дії, які вважав необхідними для доведення злочину до кінця, однак смерть потерпілого ОСОБА_8 не настала, так як останньому своєчасно надано медичну допомогу. Таким чином, своїми умисними діями ОСОБА_6 скоїв кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 15, п. 14 ч. 2 ст. 115 КК України, тобто закінчений замах на умисне вбивство з мотивів релігійної нетерпимості.

Згідно з матеріалами справи злочинцем є чоловік, уродженець м. Ростов-на-Дону Ростовської області Російської Федерації, громадянин України, раніше несудимий, на обліках у психіатричній лікарні та у наркології не перебував, служив в армії у Львівській області, на даний час переховується від органів досудового розслідування й знаходиться на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором. Крім цього, ОСОБА_6 знаходячись поблизу приміщення спільноти іудеїв, тоді ж, кидав пляшки та пакети з невідомою речовиною по будівлі спільноти. Як виявилось пізніше, у пакетах і пляшках знаходились відходи продуктів життєзабезпечення. При цьому він мав на меті умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині та керувався мотивом релігійної нетерпимості. Правопорушник та потерпілий раніше не були знайомі. За словами матері, ОСОБА_6 казав про іудеїв, що вони дуже хитрі. Потерпілою особою є представник релігійної громади іудеїв, який знаходився у будівлі релігійної громади іудеїв.

Способом скоєння злочинного посягання є удар саморобною сокирою по голові та руці потерпілого. Щодо слідової картини зазначеного злочину, то на сокирі виявлено записку «СМЕРТЬ КАК, ИУДЕИ, АБВ» (далі текст логічного зв'язку немає) та ще один фрагмент паперу «ОСОБА_33» «ФАТ ФТБТАТ». Виявлені під час огляду місця події сліди пальців рук придатні для дослідження, належать ОСОБА_8, а всі інші виявлені сліди пальців рук непридатні для ідентифікації. За місцем мешкання ОСОБА_6 вилучено електронний носій інформації жорсткий диск з комп'ютера ОСОБА_6, а також 10 гелієвих ручок фіолетового кольору та дев'ять фрагментів аркушів із записами та зошит із записами.

Обстановка вчиненого злочину полягає у тому, що приблизно о 09:15 год. ранку, перебуваючи у приміщенні банкетної зали будівлі релігійної громади іудеїв, потерпілий ОСОБА_8 побачив, що до входу у приміщення підійшов невідомий йому раніше хлопець. ОСОБА_8 направився до вхідної двері, саме в цей час двері відкрив невідомий хлопець та запитав, чи не знає він «ОСОБА_29», останній повідомив, що не знає, тоді невідомий вийшов і зачинив за собою двері.

Через вікно потерпілий побачив, що невідомий щось шукає у себе в дорожній сумці, яка була з ним, після чого невідомий відкрив двері, забіг до приміщення та сокирою, яку тримав у руках завдав один удар у бік потерпілого, влучив у зап'ясток руки ліворуч. Від удару потерпілий впав, у нього зав'язалась боротьба з невідомим, у ході якої він забрав у нападника сокиру. Після цього невідомий втік.

Висновки. Таким чином, виявлення особливостей елементів криміналістичної характеристики умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості має безпосереднє значення для розробки основ методики розслідування зазначеної категорії злочинів. Особа злочинця характеризується наявністю у нього мотиву упередження до представників певної раси, національності чи релігії. Потерпілими від цих злочинів можуть бути лише представники певної раси, національності чи релігії. Використання будь-якого способу вчинення умисних вбивств із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, зняряддя або засобів сприяє виникненню типових матеріальних або ідеальних слідів, які у ході досудового слідства виступають як докази. Слідову картину утворюють обставини і сліди події злочину, а завдяки їх ретельному вивченню можна встановити особу злочинця, особу потерпілого та інші обставини події, що необхідні для подальшого розслідування. Обстановка обумовлена очевидністю злочину, має відкритий та демонстративний характер. Місцем вчинення вбивства є громадські місця, а час може бути будь-який. Зазвичай такі злочини плануються заздалегідь та вчиняються за допомогою холодної зброї та інших доступних предметів.

Список використаних джерел:

1. Бічурін Р.Х. Методика розслідування умисних вбивств з хуліганських мотивів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Харків, 2017. 24 с.
2. Загородній В.С., Наумович І.С. Криміналістичне значення відомостей про особу злочинця. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 539–541.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Криміналістика : підруч. / В.Ю. Шепітько та ін. / за ред. проф. В.Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 464 с.
5. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості : навч.-практ. посіб. / колектив авторів. Київ, 2012. 167 с.
6. Боровик А. Криміналістична характеристика особи потерпілого у злочинах, вчинених неповнолітніми та молоддю на ґрунті расової, національної та релігійної ворожнечі. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. Вип. 7. С. 174–179.
7. Гора І.В. Поняття способу вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. *Legea și viața*. 2012. № 9. С. 35–39.
8. Казарян Е.Г. Спосіб вчинення як елемент криміналістичної характеристики умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 4. С. 220–225.
9. Криміналістика : підруч. : у 2 т. Т. 2 / [А.Ф. Волобуєв, О.В. Одерій, Р.Л. Степанюк та ін.] ; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва, Р.Л. Степанюка, В.О. Малярової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 312 с.
10. Казарян Е. Слідова картина умисних вбивств, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 24 черв. 2022 р.). Кропивницький : Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2022. С. 203-204.
11. Методичні рекомендації з протидії проявам нетерпимості (ксенофобії) для прокурорів та слідчих прокуратури, представників силових структур, неурядових організацій / Ю.А. Тищенко, О.К. Смірнов (передмова, розділ І), І.М. Осика (розділ ІІ), О.О. Морозлі (додаток) ; за заг. ред. Ю. Тищенко. Укр. незалеж. центр політ. дослідж., Інформ.-дослідн. центр «Інтеграція та розвиток», Київ-Сімферополь : Агентство «Україна», 2011. 48 с.

12. Казарян Е. Електронні (віртуальні) сліди в розслідуванні умисних убивств із мотивів расової, національної чи релігійно нетерпимості. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» (м. Харків, 10 лист. 2023 р.). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», 2023. С. 168–170.

13. Криміналістика : підручник / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. ; за ред. В.Ю. Шепітька. Київ : Ін Юре, 2016. 640 с.

14. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 24 жовт. 2022 р., судова справа № 227/1045/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106910601>.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.49>

КОЗАК І.А.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ОДЕРЖАННЯ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

FEATURES OF THE BEGINNING OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF RECEIVING THE OFFICIAL PERSON OF ILLEGAL BENEFIT

У статті структуру початкового етапу кримінального провадження про одержання службовою особою неправомірної вигоди окреслено наступним чином: здійснення організаційних заходів – планування початку досудового розслідування, висунення версій, вибір форм взаємодії з особами, які допомагають у вирішенні завдань початкового етапу, а також прийняття процесуальних і організаційних рішень; початкові слідчі (розшукові) дії, спланованість і послідовність яких залежить від типових слідчих ситуацій і елементів криміналістичної характеристики, які допомагають у вирішенні завдань початкового етапу досудового розслідування. Встановлено, що факти одержання службовими особами неправомірної вигоди здебільшого залишаються невідомими правоохоронним органам внаслідок: відсутності мотивації практичних працівників їх виявляти через складність документування; відсутності практичних вмінь та навичок щодо виявлення цієї категорії кримінальних правопорушень; браку часу у практичних працівників займатися цілеспрямованим пошуком інформації про вчинення таких кримінальних правопорушень; обізнаності злочинців про можливості, методи та засоби правоохоронних органів щодо розслідування та застосування ними прийомів конспірації під час підготовки та вчинення кримінальних правопорушень. Наголошено, що залежно від джерел виявлення початкової інформації про кримінальне правопорушення, до матеріалів кримінального провадження долучаються: заява фізичної особи про кримінальне правопорушення; рапорт співробітника оперативного підрозділу щодо виявлення кримінального правопорушення та вжиття необхідних заходів реагування; пояснення потерпілого (його представника), свідків, затриманого. Виокремлено основні напрями роботи слідчого (детектива) з доказовою та іншою криміналістично значущою інформацією на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із одержанням службовою особою неправомірної вигоди, а саме: а) виявлення, вилучення та систематизація інформації про: факти (епізоди); характер способу їх вчинення та приховування; б) співставлення вихідної інформації з криміналістичною характеристикою кримінальних правопорушень, висунен-

© КОЗАК І.А. – здобувачка кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності (ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»)